

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยได้เรียบเรียงและนำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับดนตรีและนาฏศิลป์

- ลักษณะธรรมชาติของดนตรีและนาฏศิลป์
- ความสำคัญของดนตรีและนาฏศิลป์
- จุดประสงค์ของกิจกรรมดนตรีและนาฏศิลป์
- โครงสร้างและเนื้อหาดนตรีและนาฏศิลป์
- จุดประสงค์การเรียนรู้กิจกรรมนาฏศิลป์
- แนวการจัดการเรียนการสอนดนตรีและนาฏศิลป์
- การวัดและประเมินผลดนตรีและนาฏศิลป์
- แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนดนตรีและนาฏศิลป์

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุดการเรียนรู้การสอน

- ความหมายของชุดการเรียนรู้การสอน
- หลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการผลิตชุดการเรียนรู้การสอน
- ประเภทของชุดการเรียนรู้การสอน
- องค์ประกอบของชุดการเรียนรู้การสอน
- คุณค่าและประโยชน์ของชุดการเรียนรู้การสอน
- การผลิตชุดการเรียนรู้การสอน

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับดนตรีและนาฏศิลป์

ลักษณะธรรมชาติของดนตรีและนาฏศิลป์

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2536, หน้า 10 - 11) ได้กล่าวถึงลักษณะธรรมชาติของดนตรี-นาฏศิลป์ไว้ดังนี้

1. ดนตรี-นาฏศิลป์ เกิดจากการแสดงออกทางอารมณ์ของมนุษย์ เช่น เมื่อเกิดความพอใจ สนุกสนานก็เปล่งเสียงหัวเราะ ให้อารมณ์ ปรบมือ กระพือเท้า ใช้ไม้เคาะสิ่งต่าง ๆ นานเข้าก็หาวิธีการที่จะทำให้เกิดเสียง และทำทางแปลก ๆ โดยใช้เครื่องมือต่าง ๆ เข้าช่วยจนกลายเป็นเสียงดนตรี และแสดงทำทางประกอบ และพัฒนาปรุงแต่งการแสดงทำต่าง ๆ จนกลายเป็นนาฏศิลป์ ทั้งดนตรี-นาฏศิลป์ สามารถเล่นและแสดง เพื่อถ่ายทอดอารมณ์ของผู้เล่น และผู้แสดงโดยไม่ต้องมีผู้ดูและผู้ชมก็ได้ เช่น เล่นดนตรีอยู่คนเดียว ร้องเพลงอยู่คนเดียว หรือแสดงทำนาฏศิลป์อยู่คนเดียว เป็นต้น

2. ดนตรี-นาฏศิลป์ สามารถถ่ายทอดความรู้สึกจากผู้เล่นหรือผู้แสดง ไปสู่ผู้ฟังหรือผู้ชมให้อารมณ์คล้ายตาม เช่น เสียงดนตรีและขับร้องจากวิทยุ ทั้ง ๆ ที่ผู้ฟังไม่เห็นผู้เล่นหรือผู้แสดง แต่สามารถเกิดอารมณ์ร่วม เช่น สนุกสนาน เศร้าโศก รำเริง สดชื่น เป็นต้น ส่วนด้านนาฏศิลป์สามารถถ่ายทอดความรู้สึกได้เช่นเดียวกัน

3. ดนตรี-นาฏศิลป์ เป็นเรื่องของศิลปะที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยมนุษย์อาจจะลอกเลียนเสียงและทำทางจากธรรมชาติ หรือใช้จินตนาการสร้างสรรค์เพิ่มเติมขึ้นมา แล้วนำมาเรียบเรียงให้ไพเราะสวยงาม ดนตรี-นาฏศิลป์ สามารถคิดเห็นและพัฒนาก้าวอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด

ความสำคัญของดนตรีและนาฏศิลป์

การสอนดนตรีและนาฏศิลป์ เป็นกิจกรรมที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา ทั้งนี้เพราะ การเรียนดนตรีและนาฏศิลป์จะทำให้ผู้เรียนเกิดความสุขสนุกสนาน มีโอกาสได้แสดงออกทั้งในด้านการร้องเพลง การเคาะจังหวะ และการเคลื่อนไหวร่างกายในลีลาจังหวะต่าง ๆ ส่งผลให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ดังที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534, หน้า 288) ได้กล่าวไว้ ดังนี้

1. ด้านบุคลิกภาพ ความเคยชินต่อการแสดงออกในลักษณะต่าง ๆ ทำให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ยอมรับสภาพความเป็นจริง ปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ มีลักษณะคล่องแคล่วกระฉับกระเฉง ก่อให้เกิดบุคลิกภาพของผู้เรียนในที่สุด

2. ด้านสังคม การเข้าร่วมกิจกรรม ฝึกให้ผู้เรียนเข้าใจในเรื่อง "กลุ่ม" การเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ทำอย่างไรจึงจะสามารถเข้ากับคนอื่น ๆ ได้ ให้ผู้เรียนผลัดกันเป็นผู้ชมและผู้แสดง ทำให้รู้จักมารยาททางสังคมในการให้เกียรติคนอื่น รู้จักการยอมรับความสามารถของผู้อื่น พร้อมจะแสดงความสามารถของตนเองออกมา เมื่อเกิดความผิดพลาดก็พร้อมที่จะให้อภัยผู้อื่น ยอมรับความผิดพลาดของตนเองได้

3. ด้านอารมณ์ กิจกรรมดนตรี-นาฏศิลป์ เป็นการตอบสนองความต้องการทางอารมณ์อย่างหนึ่งโดยเฉพาะ ถ้าให้ผู้เรียนมีความสุข สนุกสนาน อบอุ่น ได้รับการยอมรับจากเพื่อน และครู จะช่วยลดความวิตกกังวลตามธรรมชาติลง ผ่อนคลายความเครียด หรืออารมณ์ที่ขุ่นมัว ถ้าเข้าร่วมกิจกรรมสม่ำเสมอ ผู้เรียนจะมีอารมณ์แจ่มใส สนุกสนานร่าเริง เกิดการพัฒนาของอารมณ์ไปในทางบวก ทำให้ผู้เรียนสามารถควบคุมอารมณ์ของตนเอง ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

4. ด้านเจตคติ ผู้เรียนจะเห็นความสำคัญของดนตรี ว่ามีประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ทำให้ชีวิตมีความสุขอย่างสมบูรณ์ เข้าใจ เห็นความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมของชาติตนและชาติอื่น และรู้จักเลือกที่จะรับศิลปวัฒนธรรมอันดีงามได้อีกด้วย

จุดประสงค์ของกิจกรรมดนตรีและนาฏศิลป์

ดนตรีและนาฏศิลป์ เป็นวิชาที่มุ่งพัฒนาลักษณะนิสัย และบุคลิกภาพของผู้เรียน จุดเน้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นการพัฒนาค่านิยม ส่งเสริมการแสดงออกทางร่างกาย อารมณ์ และสังคมของผู้เรียน มากกว่าการฝึกฝนเพื่อให้เกิดความชำนาญ ดังนั้นครูผู้สอน จึงควรยึดจุดประสงค์ของหลักสูตรเป็นหลัก โดยนำเอาหลักการและทฤษฎีของนาฏศิลป์ไทย ไปประกอบการจัดกิจกรรม เพื่อให้เกิดค่านิยม เจตคติ ต่อศิลปวัฒนธรรมของชาติ จุดประสงค์ของกิจกรรมดนตรี-นาฏศิลป์ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2536, หน้า 37) ได้สรุปจากคำอธิบายรายวิชาของหลักสูตรไว้ดังนี้

1. ให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องจังหวะ เห็นความสำคัญของการเคลื่อนไหวร่างกายอย่างมั่นใจ กับความสอดคล้อง สวยงาม ผสมกลมกลืน
2. ให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและอารมณ์ของเพลง ทั้งเพลงไทยเดิม เพลงไทยสากล และเพลงพระราชนิพนธ์

3. ให้มีทักษะเกี่ยวกับจังหวะ
4. ให้สามารถถ่ายทอดความรู้สึกออกมาเป็นนิทาน เรื่องราว บทเพลง บทละคร
5. ให้เห็นคุณค่าและความจำเป็น ของการฝึกฝนการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ และการแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง เพื่อนำไปสู่การมีทักษะที่ดีขึ้น มีนิสัยขยันหมั่นเพียร อดทน มีระเบียบวินัย และชื่นชมต่อการใฝ่รู้ใฝ่เรียน
6. ให้เห็นคุณค่าของความสวยงามตามธรรมชาติ
7. ให้เห็นคุณค่าและชื่นชมนาฏศิลป์ของไทย
8. สามารถนำกิจกรรมดนตรี-นาฏศิลป์ ไปใช้ในโอกาสต่าง ๆ เพื่อความเพลิดเพลิน ต่อดนเองและผู้อื่น

โครงสร้างและเนื้อหาของดนตรีและนาฏศิลป์

ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 หลักสูตรมีลักษณะเป็นหน่วยบูรณาการ 10 หน่วย เนื้อหาของกิจกรรมดนตรี-นาฏศิลป์ ได้รวมไว้ในคำอธิบายรายวิชา หน่วยที่ 1-4 ได้แก่

หน่วยที่ 1 มั่นใจในการเคลื่อนไหว

หน่วยที่ 2 ใฝ่รู้ใฝ่เรียน

หน่วยที่ 3 สนุกกับจินตนาการ

หน่วยที่ 4 พัฒนาความสามารถของตน

ส่วนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 กำหนดเนื้อหาออกเป็น

3 กิจกรรมใหญ่ ๆ คือ

1. กิจกรรมเน้นจังหวะ
2. กิจกรรมเน้นการฟัง และการร้องเพลง
3. กิจกรรมนาฏศิลป์ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2536, หน้า 18)

กิจกรรมเน้นจังหวะ เป็นกิจกรรมซึ่งจะยึดจังหวะในการเรียน จึงจำเป็นต้องปูพื้นฐานในด้านทักษะจังหวะเบื้องต้นแก่ผู้เรียน ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความคิดและความเข้าใจว่าจังหวะเป็นพื้นฐานสำคัญของการดนตรี และการร้องรำ และเมื่อได้ประสบการณ์แล้วก็ใช้เป็นแนวทางการเคลื่อนไหวในกิจกรรมอื่นได้อย่างถูกต้อง

กิจกรรมเน้นการฟังและการร้องเพลง กิจกรรมนี้จะให้ประสบการณ์ที่กว้างขวางแก่ผู้เรียน การได้ฟังเป็นการเรียนรู้ที่จะช่วยให้เห็นคุณค่าของดนตรี และทำให้เกิดรสนิมที่ดี

ซึ่งตามหลักสูตรมุ่งให้ดนตรี และบทเพลงช่วยสร้างพื้นฐานของรสนิยมที่ดีแก่ผู้เรียน และช่วยกล่อมเกลาร่างกายและจินตนาการ นอกจากนี้กิจกรรมดังกล่าว ยังส่งเสริมให้มีประสบการณ์ในการร้องเพลงที่ดี เนื่องจากการร้องเพลงนั้นทำนองและจังหวะต้องมีความสัมพันธ์กับการใช้เสียงให้เหมาะสม ถ้าผู้เรียนได้ฝึก ก็สามารถแสดงออกได้อย่างไม่ขัดเงิน นอกจากนั้น จะสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการร้องเพลงง่าย ๆ ประเภทต่าง ๆ ได้ดี เช่น เพลงไทยเดิม เพลงไทยสากล เพลงพื้นเมืองต่าง ๆ เป็นต้น

กิจกรรมนาฏศิลป์ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมจินตนาการของผู้เรียนให้สามารถแสดงออกให้ผู้อื่นเข้าใจได้ด้วยท่าทาง รวมถึงการแสดงออกตามแบบแผนของนาฏศิลป์ไทยและสากล ซึ่งจะปูพื้นฐานที่ละน้อย จนถึงการแสดงเป็นชุด หรือผูกเป็นเรื่องราวง่าย ๆ ได้

จุดประสงค์การเรียนรู้กิจกรรมนาฏศิลป์

กิจกรรมนาฏศิลป์ เป็นกิจกรรมที่วาดด้วยลีลาท่าทางการแสดงออก เพื่อบอกความหมายด้านภาษาต่าง ๆ ซึ่งในทางศิลปะเรียกว่า "ตบท" ในหลักสูตรเรียกว่า "ภาษาท่า" เพื่อการสื่อความหมายได้ทั้งไทยและสากล กิจกรรมนี้มุ่งสร้างความเข้าใจในการละครชั้นพื้นฐาน เพื่อเกิดความเข้าใจในศิลปะและสามารถปฏิบัติได้บ้างในชั้นพื้นฐาน สามารถดูละครแล้วบอกได้ว่าการแสดงนั้น ๆ แสดงความหมายอย่างไร ดังนั้น หลักสูตรจึงกำหนดจุดประสงค์ไว้กว้าง ๆ ดังนี้

1. บอกความหมาย และท่าทางบางท่าในการแสดงนาฏศิลป์ไทยได้
2. แสดงท่าทางตามจินตนาการได้
3. ใช้ภาษาท่า เพื่อเป็นการสื่อความหมายได้ (กองส่งเสริมการศึกษา สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2527, หน้า 7)

แนวการจัดการเรียนการสอนดนตรีและนาฏศิลป์

ในการจัดการเรียนการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ ครูต้องทำให้เด็กเกิดความรู้สึกว่าดนตรีนาฏศิลป์ เป็นสิ่งที่น่าสนใจ น่าเรียน น่าพอใจ และประสบการณ์ต่าง ๆ เป็นสิ่งที่เขาปรารถนา ชั่วโมงดนตรีและนาฏศิลป์ ควรเป็นชั่วโมงที่เด็กมีความสุข ได้ค้นพบสิ่งใหม่ ๆ ที่เขาพอใจ ประสบการณ์ที่เด็กได้รับควรเป็นสิ่งที่เด็กสนใจ (อรวรรณ บรรจงศิลป์ และ อาภรณ์ มนตรีศาสตร์, 2527, หน้า 474) ดังนั้น สิ่งที่สำคัญถึงในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน คือ จิตวิทยาในการสอน และพัฒนาการของเด็ก ผู้สอนควรจะเรียนรู้ถึงธรรมชาติของผู้เรียนในกลุ่ม

ของตนให้ถ่องแท้ และพยายามปรับวิธีสอนให้เหมาะสมกับความพร้อมและความสนใจของผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ให้ประสบผลสำเร็จ ครูจะต้องรู้วิธีสอน ซึ่งเป็นหลักที่ควรปฏิบัติดังนี้ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2536, หน้า 38-40)

1. ให้นักเรียนได้ลองปฏิบัติก่อน แล้วให้ช่วยกันสรุปเป็นหลักการ โดยครูอาจใช้วิธีการแนะนำหรือสาธิตให้นักเรียนปฏิบัติ แล้วให้นักเรียนช่วยกันอภิปราย ฝึกให้นักเรียนได้ใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลในการสรุปเป็นหลักการ ครูมีหน้าที่ช่วยบอคำถาม หรือชี้แนะแนวทาง เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ถูกต้อง
2. สอนให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ ครูต้องให้โอกาสนักเรียนในการคิดหรือการแสดงออกในกิจกรรมดนตรี-นาฏศิลป์บ่อย ๆ เช่น การให้คิดทำทางประกอบเพลงประเภทต่าง ๆ เปิดโอกาสให้นักเรียนร่วมกันทำจังหวะประกอบเพลง ด้วยเครื่องประกอบจังหวะที่นักเรียนคิดหรือเลือกมาเอง ตามที่เห็นว่าเหมาะสม เปิดโอกาสให้นักเรียนแต่งเนื้อร้องหรือทำนองเพลงเอง เป็นต้น
3. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผสมผสานกัน ในการสอนแต่ละครั้ง ครูไม่ควรมุ่งเน้นเนื้อหาหรือประสบการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้น กิจกรรมเน้นการฟัง การร้องเพลง กิจกรรมเน้นจังหวะ และกิจกรรมนาฏศิลป์ ควรผสมกลมกลืนกันไป เพราะกิจกรรมต่าง ๆ ไม่สามารถแยกกันทำได้โดยเด็ดขาด เด็กจะร้องเพลงได้จะต้องผ่านการฟังมาก่อน ต้องรู้จังหวะของเพลง และถ้าจะรำหรือแสดงทำประกอบเพลงได้ เด็กจะต้องร้องเพลงได้ก่อน มิฉะนั้นก็ไม่สามารถกำหนดทำทางได้ถูกต้อง
4. สอนให้เชื่อมโยงกับวิชาอื่น ครูสามารถใช้กิจกรรมดนตรี-นาฏศิลป์ เป็นแกนในการเชื่อมโยงวิชาอื่น ๆ หรือบูรณาการการเรียนการสอนได้ เช่น ครูสอนเพลงนก เมื่อนักเรียนร้องเพลงนกได้ รู้จังหวะของเพลง ทำท่าบินแบบนกได้แล้ว ฯลฯ ครูอาจโยงต่อไปถึงความรู้ในเรื่องนกชนิดต่าง ๆ โยงไปถึงสัตว์ต่าง ๆ ที่มีปีก ไม่มีปีก ลักษณะความเป็นอยู่โยงต่อไปถึงเรื่องที่อยู่อาศัย เรื่องต้นไม้ ป่า ทรัพยากรธรรมชาติ การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และผลของการตัดไม้ทำลายป่า ครูสามารถโยงไปยังเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด วิธีการสอนโดยใช้ดนตรี เป็นตัวเชื่อมนำไปสู่กลุ่มวิชาอื่น ๆ นั้น มีผลต่อผู้เรียนในการช่วยให้เกิดความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ อันมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน และช่วยให้การเรียนการสอนมีความหมายต่อชีวิตมากยิ่งขึ้น
5. การสอนโดยเน้นลักษณะนิสัย จุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนดนตรี-นาฏศิลป์ ในระดับประถมศึกษา มิได้มุ่งหมายเพียงให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อกิจกรรมดนตรี

และนาฏศิลป์เท่านั้น แต่จุดมุ่งหมายสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ มุ่งเสริมสร้างลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ นักเรียนจะพัฒนาลักษณะนิสัยได้มากหรือน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับกระบวนการจัดการเรียนการสอน และความเอาใจใส่ของครู ครูจำเป็นต้องให้ความสนใจในเรื่องนี้ไปพร้อม ๆ กับการให้ความรู้ ทักษะ และเจตคติด้วย ลักษณะนิสัยของนักเรียนที่ครูต้องเอาใจใส่ เช่น มารยาทในการฟัง หรือชมการแสดง สมานในการฟังหรือชม ความอดทน การทำงานร่วมกับผู้อื่น การเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ฯลฯ

การวัดและประเมินผลดนตรีและนาฏศิลป์

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ หรือความก้าวหน้าในดนตรีและนาฏศิลป์ เป็นสิ่งที่ค่อนข้างจะซับซ้อนกว่าการประเมินผลในสาขาวิชาอื่น ๆ และค่อนข้างจะผิวเผินในการวัดความจำ หรือการรับรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริง การวัดและประเมินผลทางดนตรีและนาฏศิลป์ จะมุ่งมองด้านการแสดงออก มากกว่าด้านความรู้ หรือข้อเท็จจริง รูปแบบในการประเมินทางดนตรีและนาฏศิลป์ จึงต้องแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การประเมินผลด้านความรู้ โดยการใช้คำถามหรือข้อทดสอบ เพื่อต้องการทราบถึงความเข้าใจ หรือการรับรู้ เกี่ยวกับคำจำกัดความ ลักษณะของรูปแบบการแสดงหรือดนตรี
2. วัดและประเมินผลจากพฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออก ซึ่งทำได้โดยการสังเกต ในการสังเกตนี้ นอกจากจะสังเกตความก้าวหน้าทางด้านการแสดง การฟัง การร้อง ความผสมกลมกลืนในการเคลื่อนไหวแล้ว ยังต้องรวมไปถึงการสังเกตความเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติที่มีต่อดนตรีและนาฏศิลป์ เช่น ความสนใจ ความเอาใจใส่ การทำกิจกรรมกลุ่ม หรือพัฒนาการทางอารมณ์ในขณะทำกิจกรรม รวมถึงความคิดสร้างสรรค์ทั้งในและนอกชั้นเรียน เหล่านี้ต้องอาศัยการสังเกตของผู้สอนเป็นส่วนใหญ่ (เพ็ญณี กันตะวงษ์, ม.ป.ป. หน้า 87-88)

แนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลการเรียนดนตรีและนาฏศิลป์

1. ตรวจสอบความรู้ ความสามารถทางทักษะ เจตพิสัย และลักษณะนิสัยของผู้เรียนตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในสมุดประจำวัน (แบบ ป.02) จุดประสงค์ดังกล่าว เป็นจุดประสงค์สำคัญที่ต้องการให้นักเรียนบรรลุเป้าหมายปลายทาง ซึ่งหลังจากได้ปฏิบัติกิจกรรมและวัดผลของแต่ละจุดประสงค์แล้ว ครูจะสามารถแก้ไขข้อบกพร่องในด้านต่าง ๆ ได้ตามจุดประสงค์ สำหรับจุดประสงค์บางข้อที่ระบุคุณลักษณะนิสัยที่ต้องการปลูกฝังให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก อาจไม่สามารถตรวจสอบหรือสรุปได้ทันทีหลังจากการสอบเสร็จสิ้น ครูจึงจำเป็นต้องใช้เวลาเพื่อการสังเกตพฤติกรรม

แล้วจึงประเมินผลสรุปภายหลัง

2. การประเมินผลปลายภาคเรียน/ปลายปี เป็นการประเมินเพื่อดูผลการเรียนโดยสรุปกระทำโดยนำจุดประสงค์ที่วัดได้ในแต่ละภาคเรียนมาพิจารณาประเมินผลปลายภาคเรียน / ปลายปี โดยใช้จุดประสงค์บางข้อที่สำคัญ ๆ มาเป็นตัวแทนจุดประสงค์ตลอดภาคหรือตลอดปี การประเมินผลปลายภาค / ปลายปี แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นการวัดและตรวจสอบพฤติกรรมในด้านการปฏิบัติจริง วิธีประเมินอาจใช้การสังเกต การปฏิบัติจริง และใช้แบบสำรวจรายการหรือแบบการจัดอันดับคุณภาพ เป็นเครื่องมือประกอบการสังเกตได้

ตอนที่ 2 เป็นการวัดผลโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อวัดความรู้ ความคิดของนักเรียน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบทดสอบ ซึ่งอาจใช้วิธีการสอบข้อเขียนปากเปล่าตามความเหมาะสม (อรรถวรรณ บรรจงศิลป์ และ อาภรณ์ มนตรีศาสตร์, 2527, หน้า 489-490)

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุดการเรียนการสอน

ความหมายของชุดการเรียนการสอน

ชุดการเรียนการสอน (Instruction Package) เป็นนวัตกรรมการศึกษาชนิดหนึ่ง ที่ได้รับความสนใจจากนักการศึกษาและผู้สอนเป็นอย่างมาก ตามลักษณะและความหมายของชุดการเรียนการสอน ได้มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมไว้ดังนี้

ลัดดา สุขปรีดี (2522, หน้า 30) ได้กล่าวถึงชุดการเรียนว่า ชุดการเรียนเป็นการจัดโปรแกรมการเรียนการสอนโดยใช้สื่อหลายชนิดรวมกันหรือเรียกว่า ระบบสื่อประสม (Multi Media System) เพื่อสนองจุดมุ่งหมายในการเรียนการสอนที่ตั้งไว้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และให้เกิดความสะดวกต่อการใช้

ธีระชัย ปุณณโชติ (2532, หน้า 4-16) ได้กล่าวไว้ว่า ชุดการเรียนเป็นสื่อประสมที่ได้จัดระบบการผลิตที่มีความสอดคล้องกับวิชา หน่วย ตัวเรื่อง และวัตถุประสงค์ของวิชานั้น ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

เปรี๊ญ กุมุท (อ้างใน ศิริพงศ์ พยอมแย้ม, 2533, หน้า 144) กล่าวว่า ชุดการเรียนเป็นสื่อซึ่งจัดขึ้นสำหรับหน่วยการเรียนรู้ หัวข้อ เนื้อหา และประสบการณ์ของแต่ละหน่วยจะจัดไว้

เป็นชุดหรือกล่อง ภายในนั้นจะมีคู่มือการใช้ที่ประกอบด้วยคำแนะนำต่าง ๆ รวมทั้งสื่อการสอนที่จำเป็น เช่น รูปภาพ แผนภูมิ ของจำลอง เครื่องมือทดลอง สไลด์ เทป และอื่น ๆ

ฉลอง ทับศรี (อ้างใน กรองกาญจน์ อรุณรัตน์, 2536, หน้า 4) ได้ให้ความหมายของชุดการเรียนการสอนไว้ว่า ชุดการเรียนการสอน คือ ผลิตผลของกระบวนการออกแบบและพัฒนาการเรียนการสอน เพื่อให้ได้ประสิทธิผลหรือประสิทธิภาพที่ตั้งไว้ ผลิตผลดังกล่าวจะมีลักษณะเป็นชุด (Package) ซึ่งรวบรวมเอาเนื้อหา กิจกรรม อุปกรณ์ และเอกสารต่าง ๆ ที่จำเป็นในการเรียนการสอนนั้น ๆ ไว้ให้พร้อมที่จะนำไปใช้ตลอดเวลา

นอกจากนี้ กรองกาญจน์ อรุณรัตน์ (2536, หน้า 193, 265) ได้ให้ความหมายของชุดการเรียนการสอนไว้ดังนี้

ชุดการเรียน หมายถึง ชุดของโปรแกรมสื่อประสมที่มีการนำวิธีการจัดระบบมาใช้ในการนำเสนอเนื้อหา และจัดกิจกรรมการเรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาด้วยตนเอง ตามความสามารถในอัตราการเรียน และรูปแบบการเรียน (Learning Style) ของแต่ละคน

ชุดการสอน หมายถึง ชุดของสื่อประสม (Multi Media) ที่สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาและประสบการณ์ในการเรียนแต่ละหน่วย โดยนำวิธีการจัดระบบเอาไว้ ทั้งนี้เพื่อช่วยในการเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ และช่วยให้การสอนของครูดำเนินไปโดยสะดวกและมีประสิทธิภาพ

จากแนวคิดดังกล่าว พอสรุปได้ว่า ชุดการเรียนการสอน หมายถึง ชุดของสื่อประสมที่มีการจัดโปรแกรมการเรียนการสอนด้วยวิธีระบบ โดยมีจุดมุ่งหมายเฉพาะที่สอดคล้องกับหน่วยการเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความสะดวกต่อการนำไปใช้

หลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการผลิตชุดการเรียนการสอน

ไชยยศ เรืองสุวรรณ (2526, หน้า 199) ได้สรุปเกี่ยวกับหลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการผลิตชุดการเรียนการสอนไว้ ดังนี้

1. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล ชุดการสอนที่เป็นสื่อและกิจกรรมการเรียน จัดทำขึ้นเพื่อสนองความสามารถ ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ ทฤษฎีที่ว่าด้วยความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงนำมาใช้เป็นทฤษฎีพื้นฐานในการจัดทำและการใช้ชุดการสอน

2. หลักการเกี่ยวกับสื่อประสม ชุดการสอนเป็นสื่อประสม ซึ่งหมายถึงการใช้สื่อหลาย ๆ

อย่างที่เราได้เรียนรู้ร่วมกันและกันอย่างมีระบบ มาใช้เป็นแนวทางการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสื่อได้อย่างเหมาะสม

3. ทฤษฎีการเรียนรู้ ชุมการสอนเป็นสื่อการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนอย่างแข็งขัน และได้รับข้อมูลกลับอย่างฉับพลัน อีกทั้งได้รับประสบการณ์แห่งความสำเร็จหรือการเสริมแรง มีการเรียนเป็นขั้น ๆ ตามความสามารถของผู้เรียน ดังนั้นชุดการสอนจึงจัดทำขึ้นมาโดยอาศัยทฤษฎีการเรียนรู้

4. หลักการวิเคราะห์ระบบ ชุดการสอนจัดทำขึ้นโดยอาศัยวิธีวิเคราะห์ระบบ มีการทดลองสอน ปรับปรุงแก้ไขจนเป็นที่เชื่อถือได้ จึงนำออกใช้และเผยแพร่ กิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้ชุดการสอนได้อาศัยวิธีระบบเป็นหลักทั้งสิ้น ทั้งนี้เพื่อให้กิจกรรมการเรียนการสอนนั้นดำเนินไปได้อย่างสัมพันธ์กันทุกขั้นตอน

ประเภทของชุดการเรียนการสอน

วีณา วโรตมะวิชัย (2535, หน้า 178-179) ได้กล่าวถึงประเภทของชุดการเรียนการสอนที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันว่ามีอยู่ 3 ประเภทด้วยกันคือ

1. ชุดการเรียนการสอนสำหรับการบรรยาย ใช้สำหรับการบรรยายของครู ใช้สอนนักเรียนเป็นกลุ่มใหญ่ทั้งชั้นเรียน นักเรียนจะเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กันทั้งชั้นเรียน
2. ชุดการเรียนการสอนสำหรับกิจกรรมกลุ่ม ลักษณะการเรียนการสอนของชุดการเรียนการสอนสำหรับกิจกรรมกลุ่มคือ การแบ่งนักเรียนในห้องให้เป็นกลุ่มที่เล็กลง อาจเป็น 4-6 คน ต่อกลุ่มก็ได้ แต่ละกลุ่มจะเรียนเนื้อหาของตนไป การเรียนจะเป็นลักษณะเรียนร่วมในกลุ่มด้วยตัวเองเป็นส่วนใหญ่ โดยทำกิจกรรมตามคำสั่งจากเอกสารในกลุ่มย่อย ชุดการเรียนการสอนแบบนี้มักถูกนำไปใช้ในการจัดศูนย์การเรียน (Learning Center) จนบางครั้งถูกเรียกว่า ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียน
3. ชุดการเรียนการสอนรายบุคคล เป็นชุดการเรียนการสอนที่สร้างขึ้นเพื่อแก้ปัญหาความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงจัดให้นักเรียนเรียนเป็นรายบุคคลตามความสามารถของตน นอกจากนี้ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (อึ้งใน นิพนธ์ ประพันธ์พจนานุกรม, 2527, หน้า 15) ได้กล่าวถึงชุดการเรียนการสอนรายบุคคลว่าเป็นชุดการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนสามารถศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง โดยผู้เรียนก้าวไปข้างหน้าตามความสามารถ ความสนใจ และความพร้อมของตนเอง

กรอองกาญจน์ อรุณรัตน์ (2536, หน้า 8) ได้จำแนกประเภทของชุดการเรียนรู้การสอนเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ด้วยกันคือ

1. ชุดการสอน (Instructional Packages) เป็นชุดการเรียนรู้การสอนที่ผลิตขึ้นสำหรับครู ใช้กับผู้เรียนทั้งห้อง กิจกรรมหรือสื่อการสอนสำหรับชุดการเรียนรู้การสอนนี้จะถูกจัดหรือทำขึ้นมาเพื่อใช้กับผู้เรียนทั้งชั้นเรียน ชุดการเรียนรู้การสอนประเภทนี้ เราอาจจะเรียกชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า ชุดการสอน นอกจากนี้ก็มีคำว่า ชุดการสอนประกอบคำบรรยาย ชุดการสอนแบบกลุ่ม กิจกรรมในการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ หรือการสอนแบบกลุ่มสัมพันธ์ที่ถูกนำมาใช้ในความหมายของคำว่า "ชุดการสอน"

2. ชุดการเรียนรู้ (Learning Packages) เป็นชุดการเรียนรู้การสอนที่จัดขึ้นสำหรับผู้เรียน โดยเฉพาะ ซึ่งโดยลักษณะของชุดการเรียนรู้จะเป็นลักษณะของการเรียนรายบุคคล หรือที่เรา รู้จักกันในชื่อว่า ชุดการสอนตามเอกัตภาพนั่นเอง ในการเรียนจากชุดการเรียนรู้นี้ ผู้เรียนจะดำเนิน กิจกรรมการเรียนรู้จากคำแนะนำที่ปรากฏอยู่ภายในชุดการเรียนรู้ โดยทำการศึกษาไปตามลำดับ ด้วยตนเอง ในการเรียนนั้นผู้เรียนจะนำชุดการเรียนรู้ไปศึกษาอยู่ที่หนึ่งที่ใดก็ได้ เมื่อศึกษาจบก็จะ มาทำแบบทดสอบ และเมื่อสอบผ่านแบบทดสอบชุดแรกไปแล้วก็จะเรียนชุดการเรียนรู้ชุดต่อไปได้ ตามลำดับ เมื่อมีปัญหาในระหว่างที่ศึกษาผู้เรียนก็สามารถปรึกษากับผู้เรียนหรือครูผู้สอนได้

จากการแบ่งประเภทของชุดการเรียนรู้การสอนของนักการศึกษาหลาย ๆ ท่าน พอสรุป ได้ว่า ชุดการสอนเป็นชุดสำหรับใช้กับผู้เรียนทั้งชั้นเรียน หรือกับผู้เรียนเป็นกลุ่มย่อย โดยจะ เรียนรู้ไปพร้อมกันทั้งชั้นหรือทั้งกลุ่ม ส่วนชุดการเรียนรู้นั้นเป็นชุดที่สร้างขึ้นสำหรับผู้เรียนโดยเฉพาะ หรือเป็นรายบุคคล โดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้ไปตามความสามารถ ความสนใจ และความพร้อมของตนเอง

องค์ประกอบของชุดการเรียนรู้การสอน

สุนันท์ ปัทมาคม (อ้างใน นิพนธ์ ประพินพงศกร, 2527, หน้า 27-28) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของชุดการเรียนรู้ไว้ว่า ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ประกอบด้วยชุดสื่อประสมในรูปของ วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการตั้งแต่สองอย่างขึ้นไป โดยใช้วิธีการจัดระบบเพื่อให้ชุดการเรียนรู้แต่ละ ชุดมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล มีความสมบูรณ์เบ็ดเสร็จไปในตัวเอง ชุดการเรียนรู้อาจจัดอยู่ใน แฟ้มหรือกล่อง ซึ่งควรประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

1. คู่มือการเรียน ประกอบด้วย

- คำนำและเหตุผล
- วัตถุประสงค์
- คำแนะนำในการเรียน เรียงลำดับว่าจะให้ผู้เรียนทำกิจกรรม การเรียนอย่างไร

2. เอกสารประกอบการเรียนในแต่ละหน่วย

- เอกสารที่เป็นเนื้อหาบทเรียน อาจทำเป็นรูปแบบต่าง ๆ ที่ให้ผู้เรียนได้ศึกษาด้วยตนเอง
- วัตถุประสงค์เฉพาะเรื่อง
- กิจกรรมการเรียน เรียงลำดับขั้นตอนประกอบวัตถุประสงค์
- สื่อการสอน ตามกิจกรรมที่กำหนดไว้
- แบบฝึกหัด
- หนังสืออ่านประกอบเฉพาะเรื่อง

3. แบบทดสอบพร้อมเฉลย

4. อื่น ๆ (ถ้ามี)

นอกจากนี้ นิพนธ์ ศุขปรีดี (2519, หน้า 65-66) ได้กล่าวถึงส่วนประกอบของชุดการเรียนไว้ว่า ควรประกอบไปด้วยสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. บัตรแสดงจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมของบทเรียน (Behavioral Objective) ให้ผู้เรียนทราบว่า เมื่อเรียนจบบทเรียนแล้วเขาสามารถจะแสดงความเจริญงอกงามเป็นพฤติกรรมที่วัดได้อะไรบ้าง

2. ข้อทดสอบความรู้และประสบการณ์เดิมของผู้เรียน ว่าผู้เรียนมีความรู้เดิมเพียงพอที่จะเรียนรู้ชุดการเรียนนี้หรือไม่ แบบทดสอบพื้นฐานความรู้มีจุดมุ่งหมาย 2 ประการ คือ

2.1 เพื่อวัดความรู้เดิมของผู้เรียนว่าพอที่จะเข้าเรียนบทเรียนนี้หรือไม่

2.2 วัดความรู้เดิมของผู้เรียนว่า มีความรู้เดิมเกี่ยวกับบทเรียนนี้มากน้อยเพียงใด

3. สื่อการเรียน ชุดการเรียนโดยทั่วไปจะประกอบด้วยสื่อหลาย ๆ แบบ ซึ่งเรียกว่าสื่อประสม

4. บัตรแนะนำวิธีการเรียนด้วยตนเอง ในบัตรนี้จะมีข้อแนะนำวิธีการเรียนรู้และกิจกรรมจากสื่อต่าง ๆ ที่จัดไว้

5. ข้อทดสอบหลังการเรียน เมื่อผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองจบกระบวนการของชุดการเรียน

ผู้เรียนจะทดสอบผลสำเร็จของตนเองว่า บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้โดยการทำข้อทดสอบหลังการเรียน ข้อทดสอบหลังการเรียนแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

5.1 ข้อทดสอบผู้เรียนตรวจคำตอบเอง

5.2 ข้อทดสอบที่ครูเป็นผู้ตรวจคำตอบ

ชุดการเรียนการสอน นอกจากจะมีองค์ประกอบต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ยังมีผู้กล่าวถึง ลักษณะของชุดการเรียนการสอนที่ดีไว้ดังนี้

สมิธ (Smith, 1972, pp.15-16) ได้กล่าวถึง ลักษณะของชุดการเรียนที่ดี จะต้องประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ใช้รูปภาพประกอบ
2. ใช้สีสรรเพื่อสร้างความสนใจ
3. มีพื้นที่ดึงดูดความสนใจ
4. รวบรวมสื่อและเรื่องราวต่าง ๆ ใส่ในกล่องที่เหมาะสม
5. มีความสะดวกในการเก็บรักษา และการนำเอามาใช้

นอกจากนี้ นิพนธ์ สุขปรีดี (2519, หน้า 67) ได้กล่าวถึง ลักษณะของชุดการเรียนที่ดีไว้ดังนี้คือ

1. เป็นชุดการเรียนที่เหมาะสมตรงตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ที่สุด
2. เหมาะสมกับประสบการณ์เดิมของผู้เรียน
3. สื่อที่ใช้สามารถสร้างความสนใจของผู้เรียนได้ดี
4. มีคำแนะนำและวิธีการใช้อย่างละเอียดต่อการใช้
5. มีวัสดุ อุปกรณ์ในการเรียนการสอนทั้งหมด ที่กำหนดไว้ในบทเรียนอย่างครบถ้วน
6. ได้ทดสอบและปรับปรุงให้ทันต่อเหตุการณ์เสมอ
7. มีความคงทนต่อการเก็บและหยิบใช้

คุณค่าและประโยชน์ของชุดการเรียนการสอน

สุนันท์ ปัทมาคม (อ้างใน นิพนธ์ ประพินพงศกร, 2527, หน้า 32-33) ได้กล่าวว่า ไม่ว่าจะเป็นชุดการเรียนหรือชุดการสอนประเภทใด ย่อมมีคุณค่าและประโยชน์ต่อการเพิ่มคุณภาพการเรียนรู้ในการเรียนการสอน คือ

1. ช่วยให้ผู้สอนถ่ายทอดเนื้อหาและประสบการณ์ที่สลับซับซ้อน และมีลักษณะเป็นนามธรรมสูง เช่น อวัยวะในร่างกาย การทำงานของเครื่องกล ฯลฯ ซึ่งผู้สอนไม่สามารถถ่ายทอดด้วยการบรรยายได้ดี
 2. ทำให้การเรียนการสอนเกิดประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะชุดการเรียนผลิตขึ้นจากกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ ความชำนาญหลายด้าน และมีการทดลองใช้จนแน่ใจแล้วว่าได้ผลดี จึงได้นำออกมาใช้
 3. ชุดการเรียนจะลดภาระของผู้สอน เมื่อมีชุดการเรียนสำเร็จรูปแล้ว ผู้สอนจะดำเนินการสอนตามคำแนะนำที่บอกไว้ในชุดการเรียนตามลำดับขั้น แต่ละขั้นจะมีอุปกรณ์ กิจกรรม ตลอดจนข้อแนะนำไว้ให้พร้อม ผู้สอนไม่จำเป็นต้องทำใหม่อีก หรือทำเพิ่ม จะใช้ได้ทันที
 4. ผู้เรียนจะได้ความรู้ในแนวเดียวกันกับการสอนปกติ เมื่อมีผู้สอนหลายคนที่ทำการสอนในวิชาเดียวกัน ก็อาจเกิดความแตกต่างในด้านประสิทธิภาพของการสอน การมีชุดการเรียนจะแก้ปัญหาในเรื่องนี้ได้ทั้งหมด แม้ผู้เรียนจะมีจำนวนมากเท่าใด ก็จะช่วยแก้ปัญหาได้เป็นอย่างดี
 5. ช่วยสร้างความสนใจของนักเรียนต่อสิ่งที่กำลังศึกษา เพราะชุดการเรียนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนด้วยตนเอง
 6. ประหยัดเวลา แรงงาน และรายจ่าย ครูไม่ต้องเตรียมงานสอนมากนัก ไม่ต้องจัดทำใหม่ ใช้สะดวกได้นานหลายปี
 7. แก้ปัญหาในโรงเรียนที่มีครูไม่ครบชั้น
 8. ใช้ได้ทุกระดับการศึกษา
 9. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนตามความสามารถและความต้องการของตน อัตราการเรียนของแต่ละคนจะมีมากน้อยแตกต่างกันไปตามความสามารถ ชุดการเรียนนี้จะช่วยให้ทุกคนได้ประสบความสำเร็จทางการเรียนได้ทั้งสิ้น ตามอัตราการเรียนของผู้นั้น
- วาสนา ชาวหา (2525, หน้า 139) ได้กล่าวถึง ชุดการเรียนว่าเป็นชุดที่สร้างขึ้นโดยใช้วิธีวิเคราะห์ระบบ ผู้เรียนสามารถเรียนได้ด้วยตนเอง และมีคุณประโยชน์ต่อผู้เรียน ดังนี้
1. นักเรียนสามารถเรียนได้ตามลำพังเป็นกลุ่ม หรือเป็นรายบุคคล โดยไม่ต้องอาศัยครูผู้สอน และเป็นไปตามความสามารถของผู้เรียนในอัตราเร็วของแต่ละคน โดยไม่ต้องกังวลว่าจะตามเพื่อนไม่ทัน หรือต้องเสียเวลาคอยเพื่อน
 2. นักเรียนสามารถนำไปเรียนที่ใดหรือเวลาใดก็ได้ที่ตนสะดวกและพอใจ

3. แก้ปัญหาเรื่องการขาดแคลนครูได้ ในบางโอกาสอาจใช้ชุดการเรียนนั้นกับนักเรียน เนื่องจากครูไม่เพียงพอ หรือมีความจำเป็นมาสอนไม่ได้ ซึ่งการเรียนจากชุดการเรียนนี้ ยังส่งผลทางด้านคุณภาพการเรียนรู้ด้วย

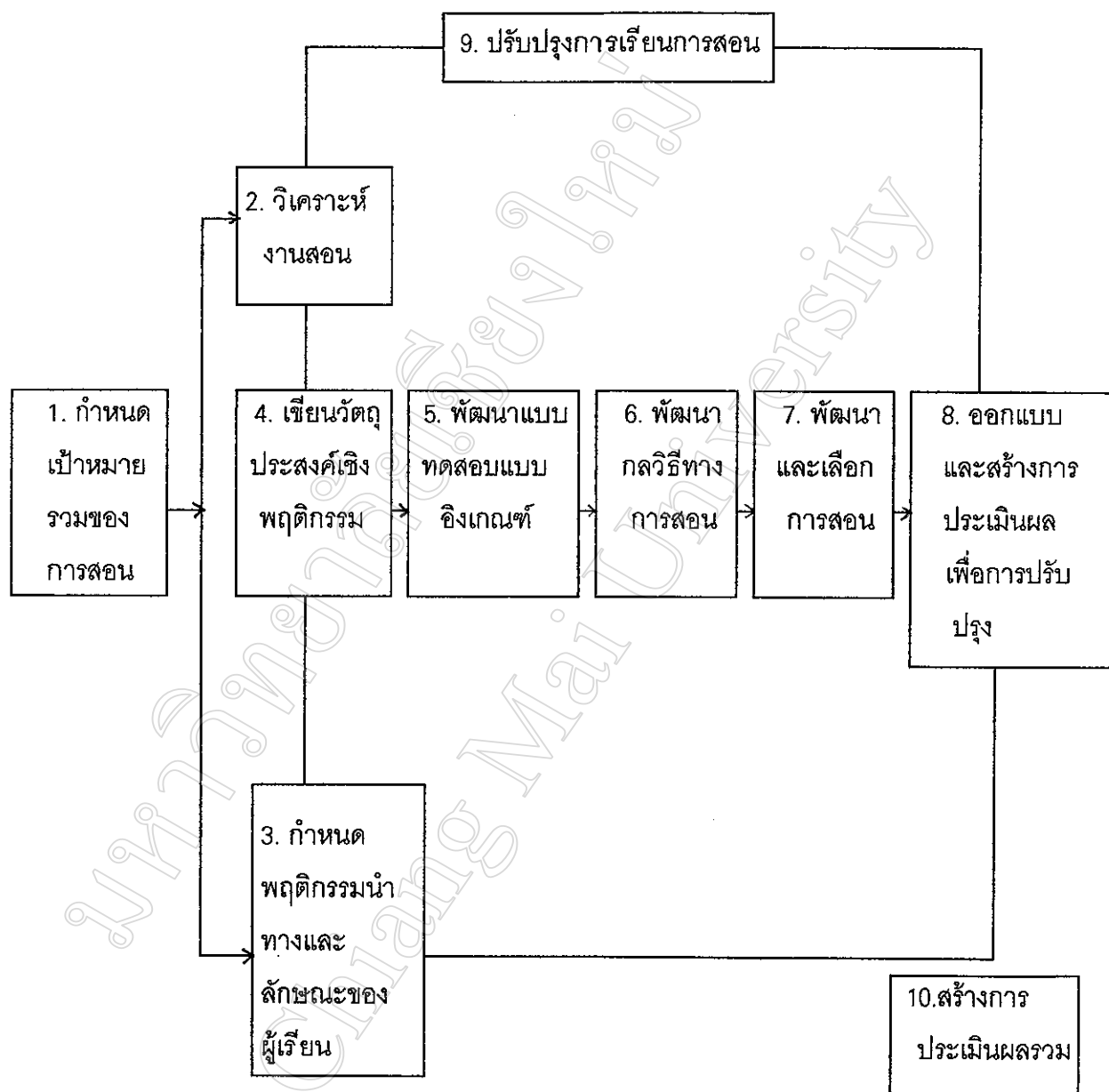
4. ฝึกนักเรียนให้เรียนรู้ โดยการกระทำที่นอกเหนือไปจากสภาพการณ์ในชั้นเรียนปกติ ที่ปฏิบัติกันอยู่เป็นประจำ เป็นการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนอย่างกว้างขวางและเป็นการเน้นขบวนการเรียนรู้ (Process) มากกว่าเนื้อหาวิชา (Content)

การผลิตชุดการเรียนการสอน

ในการผลิตชุดการเรียน ไม่ว่าจะเป็นชุดการสอนหรือชุดการเรียนก็ตาม จำเป็นที่จะต้องนำวิธีระบบมาช่วยในการผลิต ทั้งนี้เพราะ

1. ระบบช่วยให้เห็นถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ อันได้แก่ วัตถุประสงค์ เนื้อหา สื่อการเรียนการสอน ผู้เรียน กิจกรรมการเรียน ตลอดจนการประเมินผล ซึ่งมีผลทำให้ผู้ผลิตชุดการเรียนการสอน หรือครูผู้สอน สามารถทำการปรับปรุงแก้ไขส่วนต่าง ๆ นั้นได้ โดยพิจารณาจากส่วนที่เป็นปัญหานั้น
2. วิธีระบบเป็นกระบวนการของการแก้ปัญหาที่น่าเชื่อถือ โดยเป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ที่ใช้ได้ผลดีมาแล้ว (กรองกาญจน์ อรุณรัตน์, 2536, หน้า 12)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า วิธีระบบเป็นหัวใจสำคัญในการนำมาเป็นแนวทางในการผลิตชุดการเรียนการสอน และในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างชุดฝึกกิจกรรมนาฏศิลป์ด้วยตนเอง โดยศึกษาวิธีระบบการเรียนการสอนของคิคและแครี่ (Dick and Carey, อ้างใน วิธนา วิโรตมะวิชญ, 2530, หน้า 9-13) เพื่อเป็นแนวทางในการผลิต ซึ่งแสดงขั้นตอนดังนี้

แผนภูมิ 1 ระบบการเรียนการสอนของดิก และ แครี่ (Dick and Carey)

จากแผนภูมิระบบการเรียนการสอนของดิกและแคร์รี่ (Dick and Carey) พอจะสรุปแต่ละขั้นได้ดังนี้

1. กำหนดเป้าหมายรวมของการสอน (Identifying and Instructional Goal) ในขั้นแรกจะต้องระบุให้ได้ว่า ต้องการให้นักเรียนทำอะไรได้เมื่อเรียนจบแล้ว
2. วิเคราะห์งานสอน (Conducting an Instructional Analysis) เป็นขั้นวิเคราะห์ทักษะย่อยที่เป็นทักษะซึ่งนักเรียนต้องเรียนให้ได้ก่อนที่จะบรรลุเป้าหมายใหญ่
3. กำหนดพฤติกรรมนำทาง และลักษณะของผู้เรียน (Identifying Entry Behaviors and Characteristics) เป็นการกำหนดทักษะเฉพาะซึ่งนักเรียนจะต้องมีก่อน และหมายถึงลักษณะทั่วไปของผู้เรียน เช่น ความสนใจพิเศษ ระดับความพร้อม ช่วงความสนใจ และอื่น ๆ
4. เขียนจุดมุ่งหมายการสอน (Writing Performance Objectives) เป็นการเขียนจุดมุ่งหมายเฉพาะที่นักเรียนจะสามารถจะกระทำได้หลังจากเรียนชุดการสอนจบ โดยอาศัยการวิเคราะห์งานสอน และพฤติกรรมนำทาง รวมไปถึงลักษณะทั่ว ๆ ไปของผู้เรียน การเขียนจุดมุ่งหมายจะต้องระบุเงื่อนไขและเกณฑ์ของความสำเร็จที่จะเกิดขึ้นด้วย
5. พัฒนาแบบทดสอบแบบอิงเกณฑ์ (Developing Criterion Referenced Test) เป็นการสร้างแบบทดสอบ โดยอาศัยจุดมุ่งหมายทางการสอนที่เขียนขึ้น สิ่งที่จะต้องเน้นคือ ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมที่กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมายกับเครื่องมือที่จะวัด
6. พัฒนากลวิธีทางการสอน (Developing an Instructional Strategy) กลวิธีนี้จะรวมถึงตั้งแต่กิจกรรมก่อนการสอน การเสนอเนื้อหา การฝึกปฏิบัติและการตอบสนอง การทดสอบและกิจกรรมติดตาม กลวิธีที่ใช้จะขึ้นอยู่กับงานวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่เป็นปัจจุบัน ความรู้ที่เป็นปัจจุบันเกี่ยวกับกระบวนการการเรียนรู้ เนื้อหาที่จะใช้สอน และลักษณะของผู้เรียนที่จะใช้วัสดุในชุดการสอน
7. พัฒนาและเลือกการสอน (Developing and Selecting Instruction) ในขั้นนี้ก็สามารถที่จะใช้กลวิธีการสอนเพื่อสร้างชุดการสอนได้ ในชุดการสอนจะรวมไปถึง คู่มือของนักเรียน สื่อการสอน แบบทดสอบ และคู่มือครู การพัฒนาวัสดุการสอนจะขึ้นอยู่กับแบบของการเรียนรู้ที่จะสอน ความเหมาะสมของสื่อที่มีอยู่
8. ออกแบบและสร้างการประเมินผลเพื่อปรับปรุง (Designing and Conducting the Formative Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อดูว่าชุดการสอนที่สร้างขึ้นนั้นมีประสิทธิภาพเพียงใด

และเพื่อรวบรวมข้อมูล เพื่อจะนำไปปรับปรุงหรือพัฒนาชุดการสอนนั้น การประเมินผลมีอยู่ 3 ขั้นที่ใช้คือ

- แบบหนึ่งต่อหนึ่ง (One-on-one evaluation)
- กลุ่มย่อย (Small-group evaluation)
- ภาคสนาม (Field evaluation)

9. ปรับปรุงการสอน (Revising Instruction) เป็นขั้นสุดท้ายขององค์ประกอบ โดยข้อมูลทั้งหมดที่เก็บได้จากการประเมินผลเพื่อการปรับปรุง และได้ตีความโดยมองไปที่ความยากลำบากของนักเรียนที่จะเรียนให้บรรลุเป้าหมาย แล้วเชื่อมโยงความยากเหล่านั้นไปที่ความบกพร่องเฉพาะที่ในชุดการสอน ข้อมูลที่ได้จากการประเมินไม่ได้ใช้ปรับปรุงชุดการสอนทั้งหมด แต่ต้องพิจารณาความแม่นยำของการวิเคราะห์การสอน พฤติกรรมพื้นฐาน จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม ข้อทดสอบ กลวิธีการสอนก็จะถูกพิจารณาใหม่ และในที่สุดทุกอย่างก็จะถูกปรับปรุง เพื่อที่จะทำให้เครื่องมือการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

10. สร้างการประเมินรวม (Conducting Summative Evaluation) การประเมินรวมมิได้อยู่ในกระบวนการของการออกแบบ จะเกิดขึ้นหลังจากที่มีการประเมินเพื่อปรับปรุงแล้ว และได้มีการปรับในชุดการสอนถึงมาตรฐานของผู้ออกแบบแล้ว เพราะไม่ได้เกี่ยวข้องกับกระบวนการออกแบบจึงไม่ได้บรรจุไว้เป็นองค์ประกอบหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ก็มีการใช้โดยตรงในแง่ของการให้ลำดับชั้น (Grading) นักเรียน (วิชา วโรตมะวิชญ, 2530, หน้า 9-13)

จากระบบการเรียนการสอนของดิก และแคร์รี่ (Dick and Carey) ทำให้เห็นว่า ระบบนี้ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์งานการเรียนการสอน โดยวิเคราะห์เป้าหมายออกเป็นทักษะย่อย ๆ ให้ชัดเจน มีลำดับขั้นของการวางแผนงานว่าผู้เรียนจะต้องทำอะไรได้ในแต่ละทักษะย่อย จนไปถึงเป้าหมายรวมในที่สุด นอกจากนี้ก็มีการกำหนดพฤติกรรมก่อนการเรียนและลักษณะของผู้เรียนอีกด้วย ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นกระบวนการที่มีตัวแบบเข้าสู่วิธีระบบที่น่าสนใจ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เมอร์วิน และ ชเนตเตอร์ (Merwin & Schneider, 1973, pp.13-18) ได้ทำการศึกษาผลสัมฤทธิ์ในการใช้ชุดโมดูลการเรียนด้วยตนเอง (SIMs) สำหรับการฝึกอบรมนักศึกษาครูในระดับชั้นมัธยมศึกษา เพื่อพัฒนาพฤติกรรมการใช้คำถามเพื่อการเรียนรู้ โดยมีผู้เข้ารับการฝึกอบรมจำนวนทั้งสิ้น 40 คน ซึ่งจะ

ได้รับการทดสอบก่อนเรียนเพื่อหาผลคะแนน แล้วนำมาสุ่มเพื่อแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มทดลองจะใช้เพียงชุดโมดูลการเรียนรู้ด้วยตนเอง จำนวน 4 ชุด ใช้เวลา 6 สัปดาห์ ส่วนกลุ่มควบคุมจะใช้เทคนิคการสอนในชั้นเรียน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองได้รับผลคะแนนจากการทดสอบหลังเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญ และทำการสอนนักเรียนได้ผลเป็นที่น่าพอใจ

ไรส์ (Rice, 1977, อ้างใน อภรณ์ บุญสาธร, 2535, หน้า 26) ได้สร้างหน่วยการเรียนรู้ การสอน เพื่อฝึกครูประจำการให้มีสมรรถภาพในการอ่าน โดยนำไปทดลองกับครูและผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษาเขตเมือง คานส์ (Karns) จำนวน 20 คน ซึ่งอาสาสมัครสมรรถภาพการอ่าน ทำให้ครูประจำการมีสมรรถภาพการอ่านสูงขึ้นมาก และทุกคนชอบที่จะได้รับการบริการแบบนี้มากกว่าการบริการแบบเดิม

นิพนธ์ ประพินพงศกร (2527) ได้สร้างชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เรื่อง ประเภทและคุณค่า ของสื่อการสอน โดยทำการทดลองกับนักศึกษาระดับชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยครูพิษณุโลก ผลการทดลองปรากฏว่า ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน และคะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังใช้ชุดการเรียนรู้มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

สุธีรา สุนิลงษ์ (2527) ได้สร้างชุดฝึกอบรบด้วยตนเอง เรื่อง การศึกษานอกโรงเรียน ผลการศึกษาพบว่า ชุดฝึกอบรบด้วยตนเองมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน และคะแนนของแบบทดสอบก่อนและหลังการศึกษามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 แสดงว่าชุดฝึกอบรบด้วยตนเอง มีประสิทธิภาพสูง ทำให้ผู้รับการฝึกอบรมมีความรู้เพิ่มขึ้นอย่างแท้จริง

พงษ์ศักดิ์ ไชยทิพย์ (2531) ได้ศึกษาค้นคว้าโดยสร้างชุดทดลองด้วยตนเอง วิชาวงจร ดิจิตอล-1 ในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ โดยใช้ระบบการเรียนรู้รายบุคคล และระบบการเรียนรู้โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ผลการศึกษาพบว่า ชุดทดลองด้วยตนเองมีประสิทธิภาพ 90.79 / 96.40

เสวี เย็นเปี่ยม (2531) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลการเรียนวิชาดนตรี เรื่อง การตีฆ้องวงใหญ่ โดยใช้บทเรียนโมดูลกับการสอนปกติ ผลการทดลองพบว่า นักศึกษาครูกลุ่มทดลองที่เรียนโดยใช้บทเรียนโมดูลสูงกว่า นักศึกษาครูกลุ่มควบคุมที่เรียนโดยวิธีสอนโดยปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ประนอม โอทกานนท์ (อ้างใน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2536) ได้ศึกษาผลการใช้แบบเรียนด้วยตนเอง เรื่อง โรคติดต่อสำหรับประชาชน จำนวน 28 เรื่อง ผลการวิจัยพบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังการเรียน แบบเรียนทั้ง 28 แบบเรียน สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนอย่าง

มีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ผลการเปรียบเทียบแสดงว่า แบบเรียนด้วยตนเองทั้ง 28 เล่ม สามารถช่วยให้ตัวอย่างประชากรเรียนรู้ได้

สุรินทร์ เกตุทับทิม (2532) ได้ผลิตชุดการเรียนรู้สื่อประสมสำหรับการเรียนด้วยตนเอง เรื่อง "กฎของนิวตัน" สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผลการศึกษาพบว่า ชุดการเรียนรู้สื่อประสมสำหรับการเรียนด้วยตนเองมีประสิทธิภาพสูง และคะแนนของแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังการใช้ชุดการเรียนรู้สื่อประสมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

โสภา กิมวังตะโก (2533) ได้สร้างชุดหน่วยการเรียนรู้การสอนเรื่องอุยฉายพราหมณ์ สำหรับนักศึกษาฝึกหัดครู พบว่า ประสิทธิภาพของหน่วยการเรียนรู้การสอนทั้งในภาพรวม และแยกย่อยพิจารณาบทเรียนในแต่ละตอนสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และเมื่อนำคะแนนเฉลี่ยที่ได้จากการประเมินผลก่อนและหลังการเรียน ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 แสดงว่าชุดหน่วยการเรียนรู้การสอนมีประสิทธิภาพสูงน่าเชื่อถือได้ถึงร้อยละ 99

อาภรณ์ บุญสาร (2535) ได้สร้างชุดหน่วยการเรียนรู้การสอนกิจกรรมนาฏศิลป์แบบวิถีทัศน์ เรื่อง "ระบำ" ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า ชุดหน่วยการเรียนรู้การสอนที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ทั้งภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ และภาคประยุกต์ ส่วนผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยการประเมินผลก่อนและหลังเรียน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 แสดงว่าชุดหน่วยการเรียนรู้การสอนกิจกรรมนาฏศิลป์มีประสิทธิภาพสูงน่าเชื่อถือได้

สมถวิล พูลทจักร (2538) ได้สร้างชุดฝึกทักษะการเล่นดนตรีไทยจะเข้ สำหรับนักเรียนประถมศึกษา พบว่า นักเรียนสามารถเรียนรู้และเล่นดนตรีไทยจะเข้ได้ด้วยตนเอง โดยมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังจากการใช้ชุดฝึกสูงขึ้น โดยคะแนนเฉลี่ยรวมจากร้อยละ 33.75 เป็นร้อยละ 82.08 และมีทัศนคติที่ดีต่อชุดฝึกโดยได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 93.00

จากผลการวิจัยข้างต้นพอสรุปได้ว่า ชุดการเรียนรู้การสอนที่สร้างขึ้น ส่วนใหญ่จะมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้ สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น